

The Choreography: Hod Teng Wan Jan Tem Duang

Mananshaya Phetruchee^{1*} Marisa Subsin² Supattra Thochan³ Arpassara Tongrit⁴

^{1,2,3,4}Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

Research Article

Corresponding E-mail

mananshaya.ph@ssru.ac.th*

Article Info

Received

10 November 2023

Revised

25 March 2024

Accepted

11 April 2024

Keywords

Choreography design,
Artificial dance concepts,
Yi Peng tradition,
Cultural preservation

Abstract

The choreography series: Hod Teng Wan Jan Tem Duang is a creative research initiative that aims to create and design a new series of dance performance using artificial dance concepts and theories in practice. All the data is analyzed and then used to create dance performances respectively.

The results showed that the choreography series: Hod Teng Wan Jan Tem Duang has identified seven key elements that are essential 1) concept, 2) actors, 3) lyrics and music composition, 4) choreography design, 5) costume design, 6) performance space design, and 7) performance props and stage placement. The series of performances is inspired by the traditions and beliefs of worshipping the Lord Buddha and the sacred things in heaven through fire. It also records and inherits the Yi Peng tradition of the Lanna people in a new dance performance. The researcher hopes that this will be a series of performances that will be useful for education and the performing arts circle. Preservation and dissemination of Thailand's beautiful cultural traditions.

นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง

มนัญญา เพชรูจิ^{1*} มาริษา ทรัพย์สิน² สุพัตรา โถจันทร์³ อาภัสรา ทองฤทธิ์⁴

^{1,2,3,4}คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

นาฏยประดิษฐ์ ชุด “ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง” เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์และออกแบบการแสดงนาฏศิลป์ชุดใหม่ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ร่วมกับการปฏิบัติ นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ แล้วนำมาสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง ประกอบไปด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวความคิด 2) นักแสดง 3) การประพันธ์บทร้องและบรรจุเพลง 4) การออกแบบกระบวนท่ารำ 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) การออกแบบการใช้พื้นที่การแสดง และ 7) อุปกรณ์ประกอบการแสดงและการจัดวางบนเวที การแสดงชุดนี้สะท้อนประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับไฟเพื่อบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนสรวงสวรรค์ อีกทั้งเป็นการบันทึกและสืบทอดประเพณียี่เป็งของชาวล้านนาในรูปแบบการแสดงนาฏกรรม ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ทางการศึกษา วงการศิลปะการแสดง และเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีวัฒนธรรมอันงดงามของไทย

คำสำคัญ: การออกแบบกระบวนท่ารำ, แนวคิดนาฏยประดิษฐ์, ประเพณียี่เป็ง, การอนุรักษ์วัฒนธรรม

บทนำ

การลอยกระทงของภาคเหนือนิยมเรียกกันว่า ยี่เป็งหรือประเพณีเดือนยี่ เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวล้านนาที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 โดยคำว่า “ยี่” แปลว่า สอง ส่วน “เป็ง” แปลว่า เพ็ญหรือคืนพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งหมายถึงประเพณีในวันเพ็ญเดือนสิบสองของชาวล้านนา โดยในประเพณียี่เป็ง มีความเชื่อหลายอย่าง เช่น เพื่อเป็นการลอยสะเดาะเคราะห์ การขอขมาจากพระแม่คงคา เพื่อแสดงความรู้สำนึกบุญคุณของแหล่งน้ำที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต อีกหนึ่งกิจกรรมที่ชาวล้านนานิยมทำกันในวันนี้คือการจุดผางประทีปและโคมไฟบูชา **มณี พยอมยงค์** (Payomyong, 2004)

ผางประทีป เป็นเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา ในช่วงประเพณียี่เป็ง ชาวล้านนานิยมจุดผางประทีปเป็นพุทธบูชา สืบเนื่องจากตำนานพระพุทธรูป 5 พระองค์ ได้แก่ พระกฤษณะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตม (พระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน) และพระศรีอริยเมตไตรย เพื่อสักการะต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ใช้ประโยชน์ เช่น ประตูป่านและบันได เป็นต้น และเป็นการบูชาแสงสว่างจากไฟโดยเชื่อว่าทำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีแสงสว่างนำทางชีวิตให้โชติช่วงชัชวาล และอธิษฐานขอพรเสริมความเป็นสิริมงคล **พิชชา ทองขลิบ** (Thongkhlip, 2021)

โคมไฟบูชาหรือโคมยี่เป็งคือ การถวายโคมหลังออกพรรษา ช่วงเวลาใกล้เคียงกับเทศกาล “ยี่เป็ง” หรืองานลอยกระทงภาคเหนือ โดยชาวล้านนาเชื่อว่าเป็นการบูชาไฟ หมายถึงการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อแสดงความรักให้ไฟเป็นแสงสว่างช่วยนำทาง และชาวล้านนานิยมปล่อยโคมขึ้นฟ้า ถือว่าเป็นการบูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เชื่อว่าเป็นการส่งเหล่าเทวดากลับคืนสู่สวรรค์ อีกทั้งเป็นการปล่อยเคราะห์ปล่อยกรรม ปล่อยสิ่งชั่วร้าย เลวร้ายต่าง ๆ ให้ลอยออกไปจากตัวเอง จากครอบครัว **ศรีศักร วัลลิโภดม และสุนีย์ ประสงค์บัณฑิต** (Valipodom & Prasongbandit, 2003) ประเพณียี่เป็งหรือการลอยกระทงของภาคเหนือ ถือเป็นงานรื่นเริงของคนทั่วไป มีการประดับประดาโคมแขวนหลากหลายสีสน ให้เกิดความสวยงาม

ตามกำแพงวัด เจดีย์ บ้านเรือนต่างๆ มีพิธีบวงสรวงขอขมาแม่น้ำ การเข้าวัดทำบุญ ฟังเทศน์ การจุดผางประทีปเพื่อบูชาองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ บรรยายกาศภายในงานมีการแสดงฟ้อนผางประทีป และการปล่อยโคมลอยเพื่อบูชาพระเกศแก้ว จุฬามณีบนสรวงสวรรค์ “โคม” กับงานประเพณียิ่งใหญ่ ถือได้ว่าเป็นของคู่กัน แต่ก่อนชาวล้านนามีโคมใช้ไม่แพร่หลายมากนัก (Valipodom & Prasongbandit, 2003) จุดประสงค์ของการใช้สอยของโคมไฟโบราณทำขึ้นเพื่อใช้เป็นตะเกียงหรือสิ่งประดิษฐ์สำหรับจุดไฟให้สว่าง แต่ด้วยเหตุผลที่น้ำมันมีราคาแพง ประเพณีการจุดโคม แต่เดิม มักมีเฉพาะในราชสำนัก และบ้านเรือนของเจ้านายใหญ่โต ชาวล้านนาจึงใช้โคมไฟในฐานะของเครื่องใช้ในครัวเรือนและใช้ในพิธีกรรม

การสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง เป็นการสร้างสรรค์ให้เห็นถึงบรรยากาศภายในงานประเพณีงานลอยกระทงของภาคเหนือที่มีมาแต่สมัยโบราณ โดยหยิบยกประเพณี คติความเชื่อ การประดับโคมแขวนตามเจดีย์ การปล่อยโคมลอย การจุดผางประทีป ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสะเดาะเคราะห์เพื่อความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต มาสร้างสรรค์การแสดงชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง และได้ถ่ายทอดโดยใช้ข้อมูลทางคติความเชื่อ ประเพณี ร่วมกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการแสดงชุดใหม่ที่ยังคงยึดหลักจารีต และตระหนักถึงคุณค่าของงานด้านศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทย ทั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ยังคงอนุรักษ์และพัฒนาชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทยควบคู่กับการสร้างสรรค์ผลงานอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างสรรคานาฏกรรมชุดใหม่ที่สื่อให้เห็นถึงบรรยากาศงานลอยกระทงของชาวล้านนา และสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของการประดับโคมแขวนตามเจดีย์ การปล่อยโคมลอย การจุดผาง
2. เพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชาวล้านนาผ่านการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง

ระเบียบวิธีวิจัย

นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ ออกแบบการแสดง ซึ่งสามารถอธิบายวิธีการดำเนินการวิจัย ได้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ที่มีประสบการณ์ด้านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวิณี บุญเสริม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี อาษาพุทธการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญใจ คงถาวร คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เพื่อวิพากษ์การแสดง ประกอบกับคัดเลือกนักแสดงที่มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะสื่อสารการแสดงตามแนวความคิดของผู้วิจัยสู่ผู้ชม จำนวน 11 คน เป็นนักศึกษาสาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วยแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการระดมความคิดเห็น แบบบันทึกทำรำ แบบบันทึกความก้าวหน้าและปัญหาในการสร้างสรรค์การแสดง รวมถึงแบบวิพากษ์การแสดง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีรายละเอียด คือ ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การทดลองปฏิบัติการแสดง ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พรรณนาและบรรยาย ตลอดจนวิเคราะห์ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิด้วยวิธีการทางสถิติอย่างง่าย

ผลการวิจัย

งานวิจัยสร้างสรรค์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีและแนวคิดในการสร้างงานการแสดงนาฏศิลป์ไทยแบบ รวมทั้งการเลือกสรรองค์ประกอบต่างๆ นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต่งวันจั้นเต็มดวง สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1 แนวคิดการแสดง

ผู้วิจัยยึดบรรยากาศภายในงานประเพณีงานลอยกระทงของชาวล้านนาที่มีมาแต่สมัยโบราณเป็นข้อมูลพื้นฐานในการคิดและสร้างสรรค์ผลงาน ถ่ายทอดอัตลักษณ์ คติความเชื่อ ประเพณี ผ่านการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ มีการวางกรอบแนวคิดของการแสดงและเลือกสรรจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ให้สอดคล้องสมบูรณ์ แล้วนำมาเรียงร้อยกระบวนท่ารำ ทำให้การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์นี้เป็นการสร้างสรรค์ที่สอดคล้องไปด้วยความเชื่อ ความศรัทธา ผ่านประเพณีที่ไม่ได้อาศัยเพียงจินตนาการและรสนิยมของผู้วิจัย แต่ยังคงความงามตามแบบนาฏศิลป์พื้นเมืองล้านนา

2. รูปแบบการแสดง ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 การสร้างสรรค์การแสดง จากการศึกษาข้อมูล ในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต่งวันจั้นเต็มดวง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและสังเคราะห์องค์ความรู้ จากนั้นจึงออกแบบการแสดง โดยอาศัยแนวความคิดพื้นฐาน การแสดงนำเสนอบรรยากาศภายในงานประเพณีลอยกระทงของชาวล้านนา การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อแสดงความศรัทธา การปล่อยโคมขึ้นฟ้าเพื่อบูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ การจุดผางประทีปบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นการสะเดาะเคราะห์เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต นำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นเมือง การแสดงแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่

- 1) รวมตัวคนเมือง นำเสนอเกี่ยวกับการเตรียมตัวของหญิงสาวและชายหนุ่ม เริ่มตั้งแต่การแต่งกาย การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การพบเจอกัน และการนัดหมายไปทำกิจกรรมที่ศาสนสถาน
- 2) สักการะบูชา นำเสนอเกี่ยวกับการประดับโคมแขวนตามเจดีย์ การปล่อยโคมลอย การจุดผางประทีป เพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสะเดาะเคราะห์เพื่อความความเป็นสิริมงคลในชีวิต
- 3) เริงปอย นำเสนอเกี่ยวกับบรรยากาศความสนุกสนาน การละเล่นต่าง ๆ ในงานยี่เป็ง หลังจากการทำกิจกรรมในศาสนสถาน การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสะเดาะเคราะห์ลอยโคม

2.2 นักแสดง การคัดเลือกนักแสดงสำหรับงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ นอกจากความสวยงามของรูปร่างหน้าตาและทรวดทรงแล้ว ฝีมือในการรำ เชวรนัฏยและไหวพริบปฏิภาณ ถูกนำมาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกเช่นกัน ดังที่ **ไพฑูรย์ เข้มแข็ง** (Khemkhaeng, 1994) กล่าวว่า ในการคัดเลือกผู้แสดงต้องเป็นผู้ที่มีความจำดีไม่ว่าในเรื่องของกระบวนท่ารำ เพลงร้อง เพลงดนตรี มีปฏิภาณไหวพริบในการจดจำกระบวนท่าได้อย่างแม่นยำ ต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ผู้สร้างสรรค์จึงหยิบยกท่ารำบางท่าในการแสดงนำมาคัดเลือกผู้แสดง อีกประการหนึ่งคือผู้แสดงต้องมีรูปร่างบุคลิกที่ดีซึ่งอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และภาพจิตรกรรมฝาผนัง

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีพื้นฐานทักษะการปฏิบัติทางด้านนาฏศิลป์ รวมทั้งมีการสื่อสารอารมณ์ในการแสดงที่ดี ทั้งนี้เพราะนักแสดงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความงามของกระบวนการทำรำและสื่อความหมายแก่ผู้ชม การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง พบว่า ผู้แสดงต้องมีกลวิธีและเทคนิคการรำ โดยขณะรำจะต้องทำจิตให้เป็นสมาธิ มีการใช้ลีลาทำรำบางส่วนในลักษณะของนาฏศิลป์พื้นเมืองทำรำนั้นจะต้องมีความสมดุลอยู่ในตัว การออกแบบท่ารำจะใช้พลังงานเพื่อขับเคลื่อนสรีระร่างกายโดยกำหนดความหนักเบา ช้าเร็ว อาจจะเป็นท่าที่สมดุลหรือไม่สมดุล และมีการใช้พลังงานแตกต่างกัน อวัยวะทุกส่วนจะต้องเคลื่อนไหวสัมพันธ์กันและอยู่ในลักษณะสมดุลกัน การจดจำท่ารำ และการฝึกทำบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ คล่องแคล่ว จึงจะเพิ่มความงดงามและทำให้นาฏยประดิษฐ์ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวงมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 1 นักแสดง

2.3 การประพันธ์บทร้องและบรรจุเพลง ผู้วิจัยยึดแนวคิดนาฏยประดิษฐ์สร้างสรรค์พื้นเมืองให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันกับการออกแบบท่ารำ การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง และใช้พื้นที่เวทีการแสดง บทที่ประพันธ์ประกอบไปด้วย เพลงรุ่มฟ้าบารมีชั้นเดียว บรรเลงด้วยวงดนตรีพื้นบ้านล้านนา ประกอบกับเครื่องดนตรีวงออร์เคสตรา (Orchestra) บทร้องประพันธ์โดย นายศราวุธ เตมีศักดิ์ ทำนองเพลงประพันธ์โดย นายวรวรรณ วรรณิตร โดยผู้วิจัยเรียบเรียงแนวคิดการประพันธ์บทร้องขึ้นใหม่

-เนื้อร้อง-

แปงโกมแขวนหย่อนห้อย	เป้นถ้อยแฉว
ผ่อแปนแนวมล้ำ	นำไหลหลง

-ดนตรีบรรเลง-

-เนื้อร้อง-

ลวดแปงโกมลยวน	ขึ้นบนฟ้า
เพื่อบูชาธาตุเจ้า	เมืองสวรรค์
พระจุฬามณี	ตามตำนาน
ฮอดเต็งวันยี่เป็ง	ครั้นเครงใจ

-ดนตรีบรรเลง-

บทประพันธ์ทั้งสองส่วนประกอบไปด้วยบทร้องที่กล่าวถึง ประเพณียี่เป็ง การปล่อยโคมลอยขึ้นบนฟ้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงการปลดปล่อยทุกข์หรือการลอยเคราะห์ การนำเอาโคมมาแขวนประดับประดาหลากหลายสีสัน ให้ความสวยงามน่าหลงใหล และกล่าวถึงพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ ตลอดจนความสุขสนุกสนานที่เกิดขึ้นในงานเทศกาลยี่เป็ง

2.4 การออกแบบกระบวนท่ารำ กระบวนท่ารำนานาญประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง ประกอบไปด้วยท่ารำจำนวน 63 ท่า จากโครงสร้างของแขนและมือ 2 ลักษณะ คือ มือแบและมือจีบ ปรากฏในตำแหน่งและทิศทางต่าง ๆ ของร่างกาย ท่ารำทั้ง 63 ท่ารำนั้น มีลักษณะของการประสมมือ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะของแขนและมือในตำแหน่งทิศทางและระดับที่เหมือนกัน ต่างกัน มีการสลับทิศทางและสลับข้างของอวัยวะ มีการเชื่อมท่ารำเพื่อสร้างความสมดุลของร่างกาย ทำให้เป็นท่ารำที่มีความต่อเนื่องตามทฤษฎี ท่าต้น ท่าต่อ ท่าตาม และท่าตกแต่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นลูกโซ่ไปจนตลอดทั้งเพลง **ชมนาด กิจขันธุ์** (Kitkhan, 2004) การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง พบว่ากระบวนท่ารำหรือลักษณะของท่ารำดังกล่าว ผู้วิจัยใช้ท่ารำ ที่นำมาจาก 2 แหล่ง คือ 1) ท่ารำที่มีในกระบวนท่ารำฟ้อนดั้งเดิมของชาวล้านนา 2) ท่ารำที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ นอกจากนี้มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ การสร้างสรรค์ท่ารำที่สื่อถึงการแต่งกายให้สวยงาม เช่น การห่มสไบ นุ่งซิ่น มวยผม การสวมใส่เครื่องประดับ การพบปะรวมตัวกันเข้าร่วมประเพณีเดือนยี่ การแขวนโคมบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณี ปล่อยโคมลอยเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และการละเล่นรื่นเริงในงานประเพณี กระบวนท่ารำเหล่านี้สร้างสรรค์โดยอาศัยพื้นฐานความรู้เดิมของผู้สร้างสรรค์คือกระบวนท่าฟ้อนโบราณประกอบกับการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เกิดความสวยงามแปลกตาและสื่อความหมายตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ภาพที่ 2 ท่าปักปิ่นผม

ภาพที่ 3-5 ท่าไม้ต่างหู

ภาพที่ 6 ท่าสองกระจก

ภาพที่ 7 ท่าจับสไบ

2.5 การออกแบบเครื่องแต่งกายผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องแต่งกาย โดยได้รับแรงบันดาลใจจาก ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ และนำมาปรับปรุงให้เข้ากับการแสดง

ภาพที่ 8-9 จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ ที่มา เพ็ญสุภา สุขคตะ: (Sukkhata, 2019)

ภาพที่ 10-11 ภาพเครื่องแต่งกาย นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง

2.6 การออกแบบการใช้พื้นที่บนเวทีการแสดง ผู้สร้างสรรค์เลือกออกแบบพื้นที่เวทีโดยใช้พื้นที่ทุก ส่วนของเวที เริ่มจากการเข้าสู่เวทีของนักแสดงทั้ง 11 คน จากทั้งทางด้านซ้ายและด้านขวาของผู้ชมมาจบ บริเวณกึ่งกลางเวทีด้านหน้า มีการจัดวางของนักแสดงให้เปรียบเสมือนเสาที่สามารถแขวนด้วยไคยี่เป็ง การจัดวางให้นักแสดงยืนเป็นขุม เพื่อสื่อถึงเจดีย์ สร้างบรรยากาศให้เหมือนอยู่ในงานลอยกระทงที่จัดขึ้นในวัด นอกจากนี้มีการแปรแถวที่หลากหลายทั้งแบบสมมาตรและไม่สมมาตร การสร้างสรรค์กระบวนแห่ การพบปะ ผู้คน และการละเล่นสนุกสนานในวัด เป็นต้น

2.7 อุปกรณ์ประกอบการแสดงและการจัดวางบนเวที อุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นเครื่องมือ ในการส่งเสริมให้ผู้ชมเข้าใจภาพบนเวที สิ่งที่สื่อความหมายของนาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง ประกอบไปด้วย อุปกรณ์การแสดงที่สอดคล้องกับงานลอยกระทงหรือประเพณีี่เป็ง ได้แก่ 1) ไคยี่เป็ง หรือ

โคมแขวนล้านนาโบราณ เป็นอุปกรณ์สำคัญเพื่อสื่อให้เห็นถึงสัญลักษณ์การประดับให้เกิดความสวยงามตาม ประตูป้าน ศาสนสถาน 2) โคมลอย หมายถึง โคมที่จุดแล้วปล่อยให้ลอยไปในอากาศ มีลักษณะเป็นรูปถุง ทรงกระบอก ก้นใหญ่ปากแคบ ทำด้วยกระดาษว่าว โคมลอยที่ปล่อยขึ้นไปนั้น เชื่อกันว่าจะให้ลอยขึ้นไป เพื่อ บูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์อันเป็นที่บรรจุพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดปีจอ หรือเพื่อบูชาแก่เจ้า ผู้ใช้กำเนิดของตนบนสวรรค์ ที่เรียกว่า "พ่อเกิดแม่เกิด" และสื่อให้เห็นถึงการลอยเคราะห์ เพิ่มแสงสว่างให้แก่ ชีวิต และ 3) ผางประทีป เป็นเครื่องสักการบูชาในพระพุทธศาสนา ในช่วงประเพณียี่เป็งชาวล้านนานิยมจุด ผางประทีปเป็นพุทธบูชาสืบเนื่องจากตำนานพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธะ พระโกนาคมมะ พระกัสสปะ พระโคตม (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) และพระศรีอริยเมตไตรย ใช้จุดบูชาเพื่อตอบแทนผู้มี พระคุณ เพื่อสักการะต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ใช้ประโยชน์เช่น ประตูป้าน บ่อน้ำ ยุงข้าว เต้าไฟ และบันได เป็นต้น และเป็นการบูชาแสงสว่างโดยเชื่อว่าจะทำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีแสงสว่างนำทางชีวิตให้โชติช่วงชัชวาล อีกด้วย ศรีเลา เกษพรหม (Ketphrom, 1999)

ภาพที่ 12 โคมยี่เป็งหรือโคมแขวนโบราณล้านนาที่ใช้ในการแสดง

ภาพที่ 13 โคมลอยที่ใช้ในการแสดง

ภาพที่ 14 ผางประทีป

ที่มา:สำนักงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Chiang Mai University Library Office, 2020)

ภาพที่ 15 ถ่ายภาพร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและคณาจารย์ในสาขาวิชา

สรุปและอภิปรายผล

นาฏยประดิษฐ์ ชุต ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง ผู้สร้างสรรค์ประยุกต์ใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีท้องถิ่น ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ ทฤษฎีท่าเต้น ท่าต่อ ท่าตาม การสร้างสรรค์ ข้อมูลจากแหล่งอ้างอิง และผลงานการแสดงเกี่ยวกับงานลอยกระทงหรือประเพณียี่เป็งที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน มีข้อคิดเห็นประการหนึ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับประเพณียี่เป็ง คือ งานวิจัยนี้เป็นการแสดงภูมิความรู้ของผู้สร้างสรรค์ และการแสดงความคิดตลอดจนความเชี่ยวชาญในการคัดสรรเลือกใช้ท่ารำดังที่ Kongthaworn กล่าวว่า การพิจารณาการคัดสรรเลือกใช้ท่ารำที่มีลักษณะสอดคล้องกับความหมายของบทร้องเพื่อนำมาสร้างสรรค์ผลงานต้องคำนึงถึงความถูกต้อง เพื่ออธิบายและสื่อให้เห็นภาพของสิ่งที่นำมาประกอบโครงสร้างโดยอาจใช้ท่าสัญลักษณ์แทนสิ่งที่กล่าวถึง และเลือกใช้ท่ารำเพื่อสื่อให้เห็นความงดงามขององค์ประกอบต่าง ๆ **ขวัญใจ คงถาวร** (Kongthaworn, 2015)

นอกจากนี้ นาฏยประดิษฐ์ ชุต ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง ยังแฝงไปด้วยคติความเชื่อตามประเพณี ดังที่ (Valipodom & Prasongbandit, 2003) กล่าวว่า ยี่เป็งเป็นประเพณีที่เก่าแก่ในสมัยอาณาจักรล้านนา เทศกาลเดือนยี่เป็งเป็นประเพณีใหญ่ที่ประชาชนและพระมหากษัตริย์ต่างพากันนมัสการบูชาพระในอารามทั้งหลาย คติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณียี่เป็งมีหลายประการ อาทิ เชื่อว่าเป็นการบูชาพระแม่คงคาที่ประทานน้ำมาให้เพื่อการเพาะปลูก เป็นการบูชารอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในคติทางพุทธศาสนา ชาวบ้านมักเชื่อว่าเป็นการลอยเคราะห์ปล่อยเสนียดจัญไรต่าง ๆ นอกจากนี้มีความเชื่อว่าเป็นฤดูกาลที่ลูกหลานจะได้

ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษของตน มีการส่งเครื่องเซ่นสังเวยตามสายน้ำเป็นเครื่องบูชาพระนารายณ์ในเกษียรสมุทและบูชาบรรพบุรุษ การปิดกวาดแผ้วถางบ้านเรือนสถานที่ให้สะอาดเรียบร้อย ประดับประดาด้วยธงชาติ เปลี่ยนดอกไม้ในแจกันทั้งบูชาพระ จัดเตรียมประทีปหรือเทียนขี้ผึ้งไว้สำหรับจุดบูชาพระ ที่ประตูหน้าบ้านก็จะหาต้นกล้วย ต้นอ้อย ก้านมะพร้าว หรือไม้อื่น ๆ มาประดิษฐ์ทำเป็นซุ้มประตูป่าแบบต่าง ๆ ให้เป็นที่สวยงาม จัดหาดอกบานไม่รู้โรยมาร้อยเป็นอุบะห้อยไว้ตามขอบประตูหรือหิ้งบูชาพระ นับว่าเป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา กิจวัตรประเพณีทั้งงดงาม และความสมครสมานสามัคคีในชุมชน ประเด็นความสมครสมานสามัคคีในชุมชนนั้น สอดคล้องกับ **เมธาวิ จำเนียร** (Chamnian, 2019) ที่กล่าวว่า การรวมกลุ่มคนเป็นชุมชนประกอบกับมีสถานที่ตั้งเป็นหลักแหล่งชัดเจน ย่อมจะมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งภูมิปัญญาที่ได้คิดค้นและสืบทอดมารุ่นต่อรุ่น ก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์ชุมชน ความโดดเด่นเป็นหนึ่งเดียวและความเป็นตัวตนของชุมชนที่มีความแตกต่าง มีความสำคัญในมิติต่าง ๆ

นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง จึงเป็นการบันทึกและสืบทอดประเพณีเป็งอ้งงตามให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป กลายเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการศึกษาศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งภูมิปัญญาของชาวล้านนา ชี้นำให้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าทางศิลปะการแสดงที่หาค่าไม่ได้ ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า นาฏยประดิษฐ์ ชุด ฮอดเต็งวันจันเต็มดวง ได้คะแนนร้อยละ 85.33 ทั้งนี้ผู้สนใจสามารถชมการแสดงได้ที่ https://youtu.be/kHVdzXrgEN0?si=cT9_AsxFWSZiKW6

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้เป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่สะท้อนประเพณีและความเชื่อ ประกอบกับการสร้างสรรค์ทำรำโดยประกอบสร้างจากนาฏศิลป์พื้นเมืองและประยุกต์ให้เกิดความสวยงาม มีความแปลกใหม่ ซึ่งจากกระบวนการวิจัยนี้อาจเป็นแนวทางในการต่อยอดสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในรูปแบบอื่นที่มีความหลากหลายในอนาคต

2. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนา และปรับปรุงแนวคิดการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากประเพณีท้องถิ่นแบบพื้นเมืองให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพื่อเป็นการบันทึกเหตุการณ์ทั้งงดงามและคุณค่าให้คงอยู่ตลอดไปผ่านการแสดงนาฏศิลป์

References

- Chamnian, M. (2019). Community Identity Communication for Tourism Promotion. *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 6(1), 235-256. Retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMDUBRU/article/view/203387> (In Thai)
- Chiang Mai University Library Office. (2020). *Phang Prathip*. Retrieved November 7, 2023, from <https://www.cm108.com/w/39958> (In Thai)
- Ketphrom, S. (1999). *Long Sapao*. In *Encyclopedia of Thai Culture, Northern Region*. Bangkok: Thai Cultural Encyclopedia Foundation, Siam Commercial Bank (In Thai).
- Khemkhaeng, P. (1994). Tradition Practice and Khon performance of Praram. *Thesis in Master of Arts Program*. Chulalongkorn University (In Thai).
- Kitkhan, C. (2004). Traditional dance Male characters in royal style. *Thesis In Doctor of Arts Thai Dance*. Chulalongkorn University (In Thai).

- Kongthaworn, K. (2015). Choreography Long Song Thon Suranagong: Royal Conservative Dance Traditions. *Research and Development journal SuanSunandhaRajabhat University*, 7(3), 32-42. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/irdssru/article/view/214433> (In Thai)
- Payomyong, M. (2004). *Lanna Thai twelve-month tradition* (5th ed.). Chiang Mai: Sor. Sap Publishing (In Thai).
- Sukkhata, P. (2019). *Mural paintings inside the Lai Kham Wihan, Wat Phra Singh Woramahaviharn, Chiang Mai*. Retrieved November 8, 2023, from <https://www.thailibrary.in.th/2021/08/11/wall-painting-watphrasing> (In Thai)
- Thongkhib, P. (2021). *Phang Prathip*. Retrieved November 8, 2023, from https://www.sac.or.th/databases/traditionalobjects/th/equipmentdetail.php?ob_id=213 (In Thai)
- Valipodom, S., & Prasongbandit, S. (2003). *Twelve Month Traditions: Changing Rituals*. Bangkok: Sirindhorn Anthropology Center (In Thai). Retrieved from https://sac-research.sac.or.th/research-item-search.php?ob_id=14